

ДУХОВНО-САКРАЛЬНІ ТА ЕТНОМЕНТАЛЬНІ ВИМІРИ ХУДОЖНЬОЇ МОВОТВОРЧОСТІ О.КИРИЛА СЕЛЕЦЬКОГО

Статтю присвячено оригінальній мовотворчості о. Кирила Селецького – душпастиря Української греко-католицької церкви, письменника, просвітителя, громадського діяча, педагога, засновника двох чернечих згромаджень, «сіяча здорового зерна для свого люду», ревного ісповідника Христової віри та майстра живого й колоритного українського слова. Окреслено роль і місце о. Кирила в національно-духовному та просвітницькому поступі у когорті діячів греко-католицької церкви, які часто брали на себе відповідальну місію – формувати й розвивати самосвідомість й самотождність народу в умовах його бездержавності та суспільних і ментальних утисків.

Зазначено, що художня мовотворчість о. К. Селецького слугує ілюстрацією для розуміння складного й часто суперечливого процесу становлення української літературної мови в Галичині, для пізнання тогочасної поліфонії говіркових слів, діалектичної взаємодії живої мовної стихії та церковнослов'янської мови на всіх рівнях. Говіркова варіантність багатьох лексем не лише колоритно увиразнює мовні партії персонажів, а й ілюструє еволюційні етапи розвитку наддністрянської гілки української мови. Проведено паралелі з мовотворчістю Василя Стефаника. Простежено, як у різножанрових художніх та художньо-публіцистичних дискурсах К. Селецького церковнослов'янська мова трансформується в особливу дискурсивну й стилетвірну категорію, а численні церковнослов'янізми, граматично, лексично та фонетично адаптуються до говіркової мовленнєвої стихії, експлікують наскрізну сакральну-дидактичну спрямованість. Зосереджено увагу на способах вербалізації наскрізного теоцентризму, що головно експлікується в багатій та різногранній ідіоматиці (фразеорефлексах).

Марія СТЕЦИК,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
(Дрогобич, Україна)

Mariya STETSYK,
Candidate of Sciences in Philology,
Associate Professor of the Ukrainian
Language Department,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
(Drohobych, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0001-7161-0621>
stetsykmariast@gmail.com

Автор доходить висновку, що художні, богословсько-просвітницькі, повчальні (виразно моралізаторські) тексти насичені конфесійною лексикою, яка справляє враження своєрідного духовного кліше, все ж вони (тексти) у своїй основі залишаються українськими і не створюють жодних бар'єрів у процесі сприйняття, позаяк зберігають чітко артикульовану живомовну основу.

Ключові слова: національно-духовний поступ, фразеорефлекси, теоцентризм, дискурс, ідіостиль, говірка, сакральне, варіантність, церковнослов'янська мова.

SPIRITUAL-SACRED AND ETHNOMENTAL DIMENSIONS OF FR. KYRYLO SELETSKYI'S LITERARY WORKS

The article is dedicated to the original literary works of Fr. Kyrylo Seletskyi – pastor of the Ukrainian Greek Catholic Church, writer, educator, public figure, teacher, founder of two monastic congregations, “sower of a healthy grain for his people”, zealous confessor of the Christian faith and master of the living and colourful Ukrainian word. The role and place of Fr. Kyrylo in the national-spiritual and educational development in the cohort of figures of the Greek Catholic Church, who often took on a responsible mission to form and develop self-consciousness and self-identity of the people in the conditions of its statelessness and social and mental oppression have been outlined.

It is noted that Fr. Kyrylo Seletskyi's literary works serve as an illustration for understanding the complex and often contradictory process of formation of the Ukrainian literary language in Halychyna, for understanding the polyphony of spoken words of that time, dialectical interaction of the living language and Church Slavonic at all levels. The colloquial variability of many lexemes not only vividly expresses the language parts of the characters, but also illustrates the evolutionary stages in the development of the Transnistrian branch of the Ukrainian language. Parallels are drawn with Vasyl Stefanyk's literary works. It is traced how in K. Seletskyi's multi-genre literary and literary-journalistic discourses the Church Slavonic language is transformed into a special discursive and stylistic category, and numerous Church Slavonicisms, grammatically, lexically and phonetically adapting to the colloquial speech elements, explicate the pervasive sacral-didactic trend. Our attention is focused on the ways of verbalization of pervasive theocentrism, which is mainly explicated in rich and diverse idiomatics (phraseological reflexes).

The author comes to the conclusion that artistic, theological-educational, instructive (clearly moralizing) texts are saturated with confessional vocabulary, which gives the impression of a kind of spiritual cliché, yet they (texts) are basically Ukrainian and do not form any barriers in the process of perception, as they retain a clearly articulated living language basis.

Keywords: national-spiritual development, phraseological reflexes, theocentrism, discourse, idiosyle, dialect, the sacred, variability, Church Slavonic language.

Постановка проблеми. Кирило Селецький – священник Української греко-католицької церкви, письменник, просвітник і ревний поборник національного поступу на суперечливому історичному відрізку, педагог, засновник і духовний провідник двох чернечих згромаджень, за визначенням єпископа Йосафата (Коциловського), «праведник, муж Божого Духа, що дається нам як взорець християнського, праведного, святого життя» [9, с. 7]. Постать душпастиря – «велична й феноменальна на обширах української духовності і культури» (І. Розлуцький). Із замовчуваням десятиліттями ім'ям о. Кирила Селецького повертається ціла епоха з життя народу та Української греко-католицької церкви, яка була в другій половині ХХ ст. вилучена з духовного простору української нації [Див про це: 10, 2018, с. 15, 40]. 11 липня 2009 р. ознаменоване урочистим відкриттям беатифікаційного процесу, який намагався розпочати ще 1941 р. митрополит Андрей Шептицький, поставивши о. Кирила першим у списку на проголошення святим Церкви, але на заваді стало встановлення большевицького режиму з його безбожною і антиклерикальною ідеологією.

Скромний парох, «людина ангельської доброти, простенька, покір-на» (еп. Йосафат), Кирило Селецький для багатомільйонної української громади (поза конфесійною належністю!) став взірцем духового Чину, «сіячем здорового зерна». «Ставши досконалим інструментом у руках Божого Провидіння, своєю душпастирською і літературною працею вплинув на національне відродження і духовно-моральне піднесення галицького села», – резонує Верховний Архієпископ Києво-Галицький Святослав.

Звісно, найбільша («найвизначніша») чеснота о. Кирила – любов до Бога, всеціла, природна, і на таку любов – «як на неземну перлу» – мусило, зазначає єпископ Йосафат, «зглянути серце нашого Спасителя», давши йому, представнику білого духовенства, велику ласку стати основником двох монаших згромаджень. Одначе душпастирю К. Селецькому неабияк залежало й на тому, аби «українці повірили в себе, були самодостатніми, позбувалися вікових ментальних комплексів (меншовартості, упослідженості, покірливості)», а завдяки ревній молитві рідною мовою і щоденній наполегливій праці «навіть з найнижчих прошарків піднімалися на суспільний п'єдестал» [10, с. 37]. «О. Селецький, – зауважує І. Розлуцький, – вірить в силу людського духа, він вірить у людину, яка з Божою допомогою здатна змінити долю всієї країни» [10, с. 37]. Як митрополит, Андрей Шептицький «ніколи добровільно не покидав своєї чати на святому Юрі» (В. Петрів), які б загрозливі хвилі не заливали українську землю, боронив головне – духа

українського народу, так і Кирило Селецький не жалів «ні праці, ні труду», не втрачав надії і був ревним сіячем «здорового зерна для свого люду» [10, с. 15]. У його поставі переплелось ревне душпастирське служіння та щире бажання двигати рідний нарід, «ще не пережитий, ще не здеградований» (А. Шептицький), як під ту пору декотрі західні народи. О. Кирило вірив, що українці, хоча й пригноблені, притлумлені, зчаста – духовно й ментально дезорієнтовані, все ж сповнені «живучих сил», спрагли повноцінного буття у власній хаті. Уже в перші роки свого священничого служіння, обіймаючи парохію в Мількові, отець Кирило (1868) для простих селян підготував і видав читанку з непретензійною, але вельми влучною назвою – «Своя хата», за мотто взявши крилаті Шевченкові рядки «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля». В образі своєї хати імпліковано, хай позірно примарну і, здавалось би, недосяжну, ідею власної держави [11, с. 45].

Багата творча спадщина о. Кирила Селецького довгий час була відома лише вузькому колу фахівців, передовсім теологам, історикам, педагогам. Окремі його художньо-публіцистичні твори оприлюднено у форматі дитячої (почасти – детективної) лектури невеличкими книгами. 2018 року побачив світ I том ювілейного та найповнішого на сьогодні видання творів о. К. Селецького. Це – змістовні різножанрові художні твори («Не понехай свою хату»), богословські та теологічно-просвітницькі й історичні виклади («Нехай святиться ім'я твоє») та публіцистичні нариси, розлогі оповідки з життя відомих світських і духовних осіб («О власних силах»). За кожним проникливим рядком – таланти душпастиря, його неоціненний внесок в національну духовно-просвітницьку та – особливо – мовну скарбонку.

Аналіз досліджень. Бібліографічний сегмент багатої та різноаспектної творчості К. Селецького вельми скромний. Найбільш повно й вичерпно життєвий шлях та душпастирське служіння (аспекти художньої, духовно-просвітницької та богословської спадщини заторкуються принагідно) висвітлив отець Теодор Вергун й оприлюднив у Науковому тримісячнику «Богословія» [2]. Стефанія Марко у своїх публікаціях актуалізує передовсім теологічні проблеми, зокрема облаштування чернечого життя, у працях о. Кирила. Перший системний і доволі концептуальний огляд художньої творчості та проникливої публіцистики о. Кирила представив І. Розлуцький у розлогій передмові до I тому Вибраних творів «Сіяч здорового зерна для свого люду» [10, с. 15–40]. Дослідник окреслює тематичні обрії художньої прози, аналізує її ідейно-художні особливості, органічно вписує художні наративи душпастиря в тогочасний вітчизняний та європейський літературний

(в окремих сегментах – культурний та культурологічний) контексти. Аналізує науковець і християнську публіцистику К. Селецького; артикулює надважливість мовного питання, головно акцентуючи на проблемі ідентичності крізь призму рідної церкви та материнського слова. До слова, Кирило Селецький пов'язував національно-мовне й ментальне відступництво з духовною темрявою та моральним занепадом особи й суспільства. У редакторській статті «Ізмарагди мовостилю о. К. Селецького» [14] та в науковій студії «Художня творчість о. Кирила Селецького в контексті духовно-просвітницьких та естетичних пошуків і мовно-ментальних викликів» [15] М. Стецик, зокрема, зазначено, що художні твори душпастиря слугують дуже доброю ілюстрацією для розуміння складного й суперечливого процесу становлення української літературної мови в Галичині та органічної взаємодії живомовної стихії й української церковнослов'янської на всіх текстових рівнях. Прикметно, що церковнослов'янська мова-стиль відіграла роль духовного варіанта української мови. Спорадично аспекти художньої мовотворчості о. Кирила Селецького експліковані в доповідях учасників ювілейної конференції, що відбулася 19–20 вересня 2018 р. в Греко-Католицькій духовній семінарії Святого Духа (Львів).

Маємо на **меті** висвітлити прикметні риси художнього мовомислення о. Кирила Селецького з урахуванням ідейно-духовних і передовсім просвітницьких напрямних крізь призму викликів доби та в контексті творчості інших знакових українських письменників, зокрема Василя Стефаника.

Виклад основного матеріалу. К. Селецькому випало творити в складних і суперечливих історико-політичних реаліях. Маючи добру класичну освіту та лінгвістичну підготовленість, гострий аналітичний розум і сформовану особистісну духовно-ментальну українськість, душпастир і просвітянин переймався розбудовою рідної хати (в ідеалі – держави) з усіма її історично сформованими підвалинами та інституційними чинниками, викликами й засадничими концептами. Звісно, одного бажання, хай дуже глибокого й щирого, замало. Рідна хата не постане, якщо не буде українського моноліту, не буде єдності та додання розбрату. У візії о. Кирила, духовним національним монолітом, основним консолідаційним чинником українського суспільства є мова і Церква. У другій половині XIX ст. ці націєтвірні феномени були zagrożені, може, не так, як у Наддніпрянській Україні, але в ситуації бездержавності це вельми серйозний виклик. Нагадаємо, що під ту пору Галичина все ще не мала (і то після духовно-патріотичного Чину та на правду подвижницької діяльності о. Маркіяна Шашкевича, його бли-

скучої мовної практики та перемоги в «азбучній війні») адекватного й ментально більш-менш прийняттого й збалансованого правопису: у всьому відчувалося агресивне москофільство або не надто прихильне полонофільство. У цих непростих умовах о. Кирилу вдалося віднайти й апробувати свою неповторну і водночас питому мовноговіркову матрицю, актуалізувати духовно-просвітницькі та націєвиховні наративи. Різномформатні – богословські, художні, публіцистичні – твори Кирила Селецького виходили в різних містах, тексти зазнавали не лише редакторських – цілком закономірних! – втручань (подекуди доволі кардинальних), несли на собі відбиток видавничих традицій. Головно йдеться про сумнозвісне «язичіє» – «правдивий дивогляд» (І. Огієнко) в нашій історії. Ця мова, за визначенням К. Студинського, не була ані російською, ані українською, ані церковнослов'янською, радше якоюсь недолугою строкатою мішаниною всіх трьох з незначними вкрапленнями народної мови. «Опоненти народної української мови, зосібна Д. Зубрицький, щедро засипані «миколайчиками» та густо обкурені димом з московських кадильниць, «на користь і в догоду» своїм ідейним та ідеологічним покровителям називали її – живу народну мову – «язиком черни, пастухов, пасечників, Грицьков» [15, с. 144]. Не стала початком мовного відродження та мовної консолідації на живому народнорозмовному ґрунті й «Весна народів». У Галичині, за сучасними визначеннями, повним ходом ішла одна з форм гібридної війни, яка не зводилася лише до азбучної, а була «справжнім мовно-ідеологічним протистоянням, заторкувала основи національного буття, національної самоідентифікації, розривала ментальну тяглість, спадкоємність, що головно втілюється в мові [15, с. 145]. Прикметно, що все це відбувалося за досить лояльного ставлення австрійського уряду до галичан і все-таки певного сприяння у задоволенні їхніх освітньо-культурних і духовних запитів. «Могутнім деревом над брудним потоком загумінкових мовних баталій» стала мовна практика й мовотворчість Івана Франка – ця органічна наддністрянська гілка соборної української мови. І цю живу гілку ревно плекав ще перед Каменярем скромний сільський парох Селецький. Мова його художніх текстів (зазначимо, о. Кирило Селецький ніколи не вважав себе письменником, не прагнув стати відомим у царині мистецтва слова; художня практика отця була радше допоміжним засобом проникливої та багатовекторної духовно-просвітницької діяльності, інспірованої великою євангельською любов'ю до своєї пастви, до людини як Божого творіння) нагадує найкращі взірці, витворені в середині ХІХ ст. наддніпрянськими майстрами пера, передовсім І. Нечуєм-Левицьким. М. Коцюбинський,

смакуючи прекрасну мову письменника-класика, який на правду став «всеобіймаючим оком правобережної України» (Іван Франко), образно порівнював її з «погожою водою у спеку», що здатна втамувати найбільшу спрагу. Живим подихом колоритного народного мовлення віє і від майстерної словесної візуалізації – у душі Тараса Шевченка – Кирила Селецького: проникливі рядки немовби дихають свіжістю та райською прохолодою літнього ранку, щедро сповненого небесними співами птаства й неквапливим, розміреним гуком-клекотінням млинця у його одвічному діалозі зі ставком, що «го водою наділяє» (далі пропонуємо фрагмент зворушливої оповідки «Шкло»):

Було то літню порою, ще досить рано, бо сонце на осьму указувало. Виїхали в густий ліс, котрий доколя Мілків окружає. Стефанко не міг досить нарадуватися, коли чув щебетання всякого птаства, що мов славило Бога, який наслав таку любу днину, – і не міг досить надивитися на ті високі сосни, котрих вершки, вітром порушені, злегка нахиливалися, мовби людем, що їхали через ліс, поклін віддавали.

І от вже видобулись з ліса та побачили в долі сільце невелике, що шнуром вздовж потоку між зеленою деревиною розтяглося. Серед села клекотав пеняво млинець, мовби сварився з поблизьким ставом, що го так скупо водою наділяє [11, с. 122 –123].

Розмірений темпоритм, стримана образна палітра, чітко налаштована «оптика» дитячої світорецепції, лаконічні етнографічні штрихи, імпліковані пізнавально-виховні вектори, наскрізна сакральна вісь – усе це додає авторському дискурсу неповторного флеру, стриманої експресії. Зворушливу рецептивну безпосередність та природність привносять доволі прозорі говіркові лексеми (*видобулись, сільце, людем, пеняво, осьма, го*). Звісно, повноправне громадянство діалектові в українській літературі надав В. Стефаник. Але задовго до Стефаника, занурившись чутливим душпастирським серцем у «біополе галицького села», ліпив свого героя його природним словом, може, не так колоритно й концептуально, не завжди точно в координатах того чи того макростилю або художньої течії, як визнаний класик, але щиро, зворушливо, проникливо, зчаста сентиментально-романтично, іноді – з м'яким світлим гумором, подекуди – з майстерною іронією, і ревний ісповідник народної мови К. Селецький [Див. про це: 15, с. 146].

Над берегом широкого Дністра розкинене меж вербами сільце невеличке. Нарід там мешкає заможний, хати всюда статні, а коло хат стожків та оборогів з сіном і з збіжжом повно. Помеже хатами єдна тільки якомсь для ока принадніша, білов глинков вимускана, – над нею горює розсохатий дуб, а на том дубі бузьок гніздо си увив. Коло той хати

харність повсюду велика, сад ю окружає докола, а в том саді яблук і грушок без ліку. За садом пасіка невеличка [11, с. 51].

Мова добірна, виразна, максимально наближена до літературної у її наддністрянському варіанті, щедро інкрустована говірковими лексемами – фонетичними, граматичними, лексичними. І знову жодне слово – *меж, си, нарід, всюда, докола, вимускана, харність, стожки, глинков, збіже, горує, бузьок* – не порушує дивовижної мовної гармонії, не дисонує, не справляє враження чужорідного тіла. Чого вартий лише концептуальний діалектизм-архаїзм *харність!* У текстах К. Селецького простежуємо розлогий дериваційний ряд з актуалізованим компонентом «чистий, впорядкований» – *харно, харити, харність* (пор.: *гарний, гарно*), що чудово ілюструє глибинні етноментальні пріоритети українців, їхнє внутрішнє тяжіння до гармонії, впорядкованості свого життєвого простору, його естетизації, до чистоти – душевної і тілесної. А яка українська хата без гнізда лелеки (бузька)! Лелека – символ сімейного благополуччя, щастя, народження дітей; рівно ж батьківщини; любові до рідної землі, України. В Україні до лелек ставилися як до священних птахів. Двір, де є гніздо лелеки, вважається щасливим. На думку митрополита Іларіона, лелека був символом «праці й прив'язаності» та архетипним знаком продовження роду. Бузьок також усимволізовує щастя, цей аспект актуалізований в українських пареміях: *лелека до двору – щастя в хату; де лелека водиться, там щастя родиться*. Бузька (лелеку) здавна вважали оберегом сільського двору, майна та людей [3, с. 438–440]. Зайве говорити, як природно влітається цей архетипний символ-фаунонім у текстовий фрагмент – *а на том дубі бузьок гніздо си увив*.

Аби в лаконічному уривкові візуалізувати майже ідеальний (що головне – заможний!) український світ з його ошатною білою хаткою, стіжками збіжжя і сіна, пасікою, садком, вербами як неодмінним атрибутом рідного краєвиду, лелеками (як у Тараса Шевченка, Марка Вовчка чи І. Нечуя Левицького), – потрібен письменницький хист та особливий – український – стан душі. Вражає в цьому уривкові й неперевершений ритм прози – «як поважний плін Дністра, що виривається з карпатських жбирів на рівнинну просторінь» [15, с. 146].

Перед сучасним читачем і дослідником-філологом постає багатющий та неймовірно органічний діалектний пласт (бойківсько-наддністрянська говірка), який уже почасти занесено до Червоної книги української мови. Чимало колоритних слів і словоформ потребують відповідного коментаря, позаяк більшість із них не завжди зрозумілі навіть у контексті: *бачно, безрік, безрога, бібула, бодак, боїско (бойще,*

боїще), бочитися, вадити, вижиток, вимусканий, виросток, впрост, гадкувати, глупак, глядати, гостець, гостинець (тут – дорога, шлях), грімкий, громовина, ґратя, добичата, довбач, догана (тут – недолік) драбуц, дрантивий, дрібка, дубоніти, жбири, желізо, звільна, їдло, ключатися, ключка, кулі (тут – милиці), кукавка, ладований, ляк, марниця, мерзитися, нехибно, обачний, обгортини, обора, омаста, ошуст, непоказний, нехлюйний, паруха, під, плюта, повій, подально, потрава, придалий, псота, ріжниця, рогачка (тут – шлагбаум), скрут, скуряний, слых, спорий, старунок, стяж, таний, утяжливий, фіра, харити, хвилка, хопта, хосен, хосенний, хуторити, часосказ, шибатися, шопа. Для сучасника о. Селецького і навіть у міжвоєннн в Галичині це ще був активний словниковий фонд, зрештою, як і більшість фонетичних і граматичних діалектизмів, що вписувалися в систему тогочасної наддністрянського варіанта літературної мови. До слова, при розв'язанні питання про мову творів того чи того письменника, про використання лише окремих діалектизмів чи про суцільні діалектні масиви, беремо до уваги не тільки кількість ужитих діалектизмів (питому вагу в тексті), але і їхню якість і функційне навантаження, тобто ким – автором чи персонажами – вони вживаються. У К. Селецького колоритні говіркові слова однаково крізнять і в авторському мовленні, і в мовленнєвих партіях персонажів:

«Нужда ж то била велика, коли, мов чорна туча, надтягнули горди поганою татарви. Люденькове одбігали всьо, хату і газдівство, утікали в далекі ліси, аби не попастися в руки лихого ворога, где їх чекала смерть або тяженькая неволя» [11, с. 47]; *«Наввірилася вже мужови тая неустанна посварка. Схопився з постелі, пішов до стодоли, скенув околот на бойще, заніс під шопу, тамка го розв'язав і вернувся до хати; велить старому з п'єца злізти і жене на обору»* [11, с. 63]; *«Як тільки зачало зоріти, збудили Івася, а найстарший велів му дозирати хату і пригадав зновель, щоби не важився дверей, личком зав'язаних, відчиняти. За непослух смерть го жде нехибна»* [11, с. 53]; *«Був то вже підходилий чоловік, майже старовина, лице в него поморщене, волосє напівсиве та кучераве з-під капелюха на плечі спадало. Одягнутий він був у полатану свиту та дуже лихі ходачата, через плечі перевісив на ремінци скуряну торбу, на котрій в обруч звиті дроти висіли»* [11, с. 117].

Рясніють діалектизмами у всьому їхньому розмаїтті (лексичні, семантичні, фонетичні, морфологічні, словотвірні) й поетичні тексти: *«А у хаті сидить мати / Слезами ся вмиват, / Син ю хоче понехати / У чужину сь збират. // Бідна просит, руки ломит, / Заводит тяженько: / – Лишись дома, лишись, сину, / Лишися, серденько. // – На то ж я тя*

згодувала, / Стерегла з всьой сили, / Щоб уроки, щоби чари / Тя ся не имили. // – Щоби-сь весел і здоровий / Ріс, ги дубчак в лісі, / Щоби люди завиділи / Матчиной потісі. // – Підеш людьом ти служити / За марну заплату. // Дадут атлас і саїти / Лиш сердца не дадут» [11, с. 43–44]. Фонетичні й морфологічні діалектизми, рівно ж широким закроем уведені прономінальні енклітики *му* (йому), *го* (його), *ю* (її), *ми* (мені), *ти* (тобі), *мя* (мене), *тя* (тебе), *си* (собі) та ін., виступають не лише яскравими ідентифікаторами мовних партій персонажів, а й ілюструють еволюційні етапи розвитку української мови, фіксують її архаїчні форми, що збереглися головню в південно-західних говорах. Тут можемо говорити про особливу етноментальну вербально-образну спорідненість художньої експлікації селянської тематики в мовотворчості душпастиря К. Селецького та «поета мужицької розпуки» Василя Стефаника. До слова, коли В. Стефаник розпочинав свою літературну практику, перед ним не стояло питання вибору мови. Це видно з його листа до О. Кобилянської (листопад, 1898 р.), у якому він писав: «Я люблю мужиків за їх тисячолітню, тежку історію, за культуру, що витворила з них людей, котрі смерті не бояться. За того, що вони є, хоть пройшли над ними бурі світові і повалили народи і культури. Є що любити і до кого прихилитися. За них я буду писати і для них» [13, с. 153]. Посилаючи три свої оповідання до редакції «Вісника», Стефаник писав до редактора О. Маковея: «Якби йшли до друку, то прошу мені нічо не змінити, хіба похибки ортографічні, бо можете змінити бесіду мужицьку на бридшу, літературну» [13, с. 135]. Неприхильний відгук про літературну мову пояснюється тим, що Василь Стефаник, поперше, був великим ентузіастом зображувальної сили діалектів і, подруге, справедливо засуджував псевдолітературну «мову» – галицьке «язичіє». Про те, що Стефаник не змінив своїх поглядів на місцеві діалекти до останніх років своєї літературної діяльності, свідчать його слова: «Кожний діалект, як кожна мова, мусить належати до цілого чоловіка, від дитини аж до старості... Інакше він стає насмішкуватим над говорючим чоловіком» [12, с. 83]. Гадаємо, що всі ці Стефаникові авторські розмисли були по-особливому близькі та зрозумілі й о. Селецькому, і він зумів їх утілити, – можливо, не так геніально й переконливо, як Стефаник, – у своїй мовно-просвітницькій діяльності та в художній практиці. Не можемо сказати, що всі художні твори о. Кирила однаково досконалі в мистецькому плані, але добротність, фактурність, оптимальна мовленнєва збалансованість (попри численні редакторські втручання) й оригінальна образність незаперечні. Звісно, провідну роль тут відіграє говіркове мовлення, майстерні діалектні вкраплення у текст або ж роз-

логі говіркові масиви. Саме художні тексти о. К. Селецького слугують ілюстрацією для розуміння складного й часто суперечливого процесу становлення української літературної мови в Галичині, для пізнання тогочасної народної поліфонії говіркових слів, діалектичної взаємодії живої мовної стихії та церковнослов'янської [Див. про це: 15, с. 147].

Природно, уже з перших рядків художні тексти о. К. Селецького рясніють релігійною лексикою, у мовленні персонажів домінують масиви фразеорефлексів з теонімним компонентом, позначені глибинними етнонашаруваннями. Відразу ж впадають у вічі християнські формули ввічливості, фрагменти молитов, християнських обрядодій, які супроводжуються відповідними вербальними комплексами, згорнуті й розлогі вигуківі сполуки так званого сакрального макрополя, каскади конфесійної лексики, молитовно-літургійні вкраплення: *«Велика-то там була радість, як по року звони і скликали вірних до дому Божого, где іконостас красно змальований і всьо снаряда церковное, потрібне до Служби Божой, знаходилося»* [11, с. 50]; *«Чи бачив ти в красний день літний лан пшениці, що то колосьом своїм золотим до неба стремит, вітрець дунув, а колоски головки к землі похилили і тихцем зашелепотіли, як би віддавали поклін Пану і Сотворителю своєму і слали к Нему тихеньку молитву,— так і тії народи, які околили св[ятого]. патріарху, коли побачили Крест св[ятий], смиренно клонили голови к землі, а з всіх грудей, то тихше, то голоснійше, гомонів голос: «Господи помилуй, Господи помилуй, Господи помилуй...», – а голос далеко-далеко нісся на всі сторони світа* [11, с. 75]; *«Гей, милий Боже! Єсть еще пребогато річей, за котрих нічо не знаємо, тисячі таких, що за них і найбільшим мудрецам і не снилося, превелика-бо то у всім сила і мудрість Божья. «Велій еси, Господи, і чудна суть діла Твоя»* [11, с. 116]. Могутність і велич Бога й відкупна жертва Господнього Сина на Хресті [у текстах о. Кирила Хрест (Крест) часто пишеться з великої літери] настільки вражаючі, що до кінця не досягнені обмеженим людським розумом. Уявлення людини (навіть високого чи найвищого духовного сану) про Бога, яким би різногранним, правильним, проникливим і глибоким не було, не може претендувати на вичерпність («Великий Господь і прославлений вельми, і недослідиме величчя Його» (Пс 145:3). Згаданий мотив крізнисть у художній спадщині К. Селецького.

У багатьох художніх дискурсах привертає увагу й розмаїття сакральних фразеолексем (чи, як тепер їх дефініціюють, фразеорефлексів). Ці специфічні сакрально-ментальні вербальні мінікомплекси в сучасній лінгвокультурології ототожнюють з «архаїчними вигуківими сполуками». В оповідках душпастиря вони виступають не лише яскравими

маркерами рельєфних мовних партій персонажів, а й допомагають вербалізувати найтонші інтенції та розмаїті семантичні, семантико-емотивні й синкретичні вербально-етичні нюанси, що передовсім слугують для вираження вдячності, радості, страждання: **О Боже; милий Боже; Христе Боже; Матенько Христова; Богу дякувати; слава Тебі, Христе Боже; хвала Богу; Господи, да будет воля Твоя святая, Слава Богу!** Численно репрезентовані й фразеорефлекси для експлікації перестороги, прохання (**а не дай Боже; Боже благослови; най го Бог боронит; Боже нас борони; Боже, змилиуйся наді мною; Боже їм прости**), рівно ж для омовлення християнських етикетних формул – привітання, побажання щастя, гараздів, успіхів тому, хто працює, та висловлення прохань (етноектеній), молитов (**дай тобі Боже; ідіть з Богом; дав би то Бог; Боже вам святий заплать; почивай з Богом; Слава Ісусу Христу!**). Здебільшого словосполучення вигуківого типу містять у своєму складі теонім **Бог** або ж похідні від нього. Велика група таких фразеолексем засвідчує те, що все робиться з Божої волі.

У багатьох текстах Кирила Селецького народно-розмовний каркас органічно наповнюється стилістично маркованими та конотованими словами-конфесіоналізмами, серед яких багато лексичних й словотвірних старослов'янізмів і грецизмів (*благодарене, болізн, возносити, глагол, заосмотрити, знаменя, жертва, жертвувати, жизнь безконечная, предсказаня, сохранять, терпіне, уповати, усовершати*). Попри насиченість відповідно маркованою лексикою, текст у своїй основі залишається українським і зрозумілим, а українська церковнослов'янь (наголошуємо: не штучне язичіє!) стає органічною стилетвірною категорією, яка вплітається в живу канву народної мови. Нагадуємо, що саме церковнослов'янська мова-стиль відіграла в процесі становлення сучасної української літературної мови особливу роль – роль її духовного варіанта (Т. Майданович). Мовної рівноваги (стильового балансу) майстерно дотримано в текстах К. Селецького, тонко й вишукано помережаних самоцвітами високого стилю. У ретроспективі, головню якщо йдеться про ХІХ ст., церковнослов'янський мовний фермент зміцнив духовний фундамент, зберіг багатовікову тяглість сакрального в українській мові. На жаль, знищення української державності й культури почалося зі знищення духовного стилю староукраїнської мови, передовсім із вилучення її питомих церковнослов'янських елементів.

Висновки. Отже, роль і місце о. Кирила Селецького в національно-духовному та просвітницькому поступі діячів греко-католицької церкви, що часто брали на себе місію формування самосвідомості й самототожності народу в умовах його бездержавності та суспільних

і ментальних утисків, незаперечні й вагомі. Талановите й проникливе слово отця Кирила, питомо народне, живе, колоритне, пройшовши крізь горнило іншого Слова, освяченого горніми сферами, – Слова Божого, одкровення Духу, лягало надійним каменем у підмурівок величного собору рідної мови – цієї, у візії душпастиря, святая святих повноцінного національного буття. У перспективі маємо на меті продовжити системні студії над мовостилем К. Селецького (комплексні й різнорівневі). Головно йдеться про колоритний і дотепний фраземікон, що немовби вихоплений із живомовної стихії, рівно ж про емотивно-експресивну (зазвичай діалектну) лексику, увиразнену діалоговим мовленням. Системного осмислення, із проєкцією на загальні авторські духовно-просвітницькі інтенції, потребує різногранна (за формою, походженням, стильовим призначенням) сакральна лексика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біленька-Свистович Л., Рибак Н. Церковнослов'янська мова : підруч. зі словником для духов. навч. закл. Київ : Криниця, 2000. 335 с.
2. Вергун Т.¹ О. Кирило Селецький. *Богословія* : науковий тримісячник. Рим, 1988. № 52.
3. Енциклопедичний словник символів культури України / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди ; заг. ред.: В. П. Коцур та ін. Вид. 5-те, допов. й виправ. Корсунь-Шевченківський : Вид. В. М. Гавриленко, 2015. 911 с.
4. Колодний А., Нічик В., Климов В. та ін. П. Могила: богослов, церковний і культурний діяч. Київ : Дніпро, 1997. 216 с.
5. Майданович Т. Духовний стиль української мови. *Біленька-Свистович Л., Рибак Н. Церковнослов'янська мова* : підруч. зі словником для духов. навч. закл. Київ : Криниця, 2000. С. 325–334.
6. Марко С. Отець Кирило Селецький – засновник перших активних чернечих Згромаджень у УГКЦ. *Наукові записки УКУ. Серія: Богослов'я*. 2018. Вип. 5. С. 116–117.
7. Митрополит Андрій Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939–1944 рр.). Київ : Українська Видавнича Спілка, 2005. 480 с.
8. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. Київ : Либідь, 1995. 296 с.
9. Преосв. єпископ Йосафат до всеч. духовенства. (З нагоди двадцятьп'ятьліття смерті Бл[аженої]. п[ам'яті]. о. пралата Кирила Селецького). *Селецький К. Вибрані твори* : у 2-х т. / упоряд. та ред. Ігор Розлуцький, с. Маркіяна (Василишин). Дрогобич : Коло, 2018. Т. 1. С. 7–14.
10. Розлуцький І. Сіяч здорового зерна для свого люду. *Селецький К. Вибрані твори* : у 2-х т. / упоряд. та ред. Ігор Розлуцький, с. Маркіяна (Василишин). Дрогобич : Коло, 2018. Т. 1. С. 15–40.
11. Селецький К. Вибрані твори : у 2-х т. / упоряд. та ред. Ігор Розлуцький, с. Маркіяна (Василишин). Дрогобич : Коло, 2018. Т. 1. 608 с.

¹ У збірнику подаємо Т. Вергун, з огляду на те, що у «Богословії» помилково приписано авторство П. Вергунові.

12. Стефаник В. С. Повне зібрання творів : у 3-х т. Київ : Вид-во АН УРСР, 1949–1954. Т. 2.
13. Стефаник В. С. Повне зібрання творів : у 3-х т. Київ : Вид-во АН УРСР, 1949–1954. Т. 3.
14. Стецик М. Измарагди мовостилю о. К. Селецького (від редактора). *Селецький К. Вибрані твори : у 2-х т. / упоряд. та ред. Ігор Розлуцький, с. Маркіяна (Василишин)*. Дрогобич : Коло, 2018. Т. 1. С. 539–549.
15. Стецик М. Художня творчість о. Кирила Селецького в контексті духовно-просвітницьких та естетичних пошуків і мовно-ментальних викликів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*. Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 141–151.

REFERENCES

1. **Bilenka-Svystovych, L., & Rybak, N.** (2000). *Tserkovnoslovianska mova: pidruchnyk zi slovnykom dlia dukhovnykh navchalnykh zakladiv [Church Slavonic language: a textbook with a dictionary for theological educational institutions]*. Kyiv: Krynysia [in Ukrainian].
2. **Verhun, T.** (1988). О. Кирило Сеletzкий [Fr. Kyrylo Seletskyi]. *Bohosloviia: naukovyi trymisiachnyk – Theology: scientific quarterly*, 52. Rym [in Ukrainian].
3. **Kotsur, V. P. et al.** (Eds.). (2015). *Entsyklopedychnyi slovnyk symvoliv kultury Ukrainy [Encyclopedic dictionary of cultural symbols of Ukraine]* (5th ed., rev.). Korsun-Shevchenkivskiy: Vyd. V. M. Havrylenko [in Ukrainian].
4. **Kolodnyi, A., Nychyk, V., Klymov, V. et al.** (1997). *P. Mohyla: bohoslov, tserkovnyi i kulturnyi diiach [P. Mohyla: theologian, church and cultural figure]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
5. **Maidanovych, T.** (2000). Dukhovnyi styl ukrainskoi movy [Spiritual style of the Ukrainian language]. In L. Bilenka-Svystovych & N. Rybak, *Tserkovnoslovianska mova: pidruchnyk zi slovnykom dlia dukhovnykh navchalnykh zakladiv – Church Slavonic language: a textbook with a dictionary for theological educational institutions* (pp. 325–334). Kyiv: Krynysia [in Ukrainian].
6. **Marko, S.** (2018). Otets Kyrylo Seletskyi – zasnovnyk pershykh aktyvnykh chernechykh Zghromadzen v UHKTs [Father Kyrylo Seletskyi is the founder of the first active monastic Congregations in the UGCC]. *Naukovi zapysky UKU. Serii: Bohoslovia – Scientific notes of UKU. Series: Theology*, 5, 116–117 [in Ukrainian].
7. *Mytropolyt Andrii Sheptytskyi u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1939–1944 rr.) [Metropolitan Andrii Sheptytskyi in the documents of the Soviet state security agencies (1939–1944)]*. (2005). Kyiv: Ukrainska Vydavnycha Spilka [in Ukrainian].
8. **Ohienko, I. I. (Mytropolyt Ilarion).** (1995). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy [History of the Ukrainian literary language]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
9. Preosv. yepyskop Yosafat do vseh. dukhovenstva. (Z nahody dvadtsiatpiatlittia smerty Bl[azhennoi]. p[amiati]. o. pralata Kyryla Seletskoho) [Reverend Bishop Josaphat to the venerable clergy. (On the occasion of the twenty-fifth anniversary of the death of the Blessed Father Prelate Kyrylo Seletskyi)]. (2018). In K. Seletskyi, *Vybrani tvory – Selected works* (Vols. 1–2; Vol. 1, pp. 7–14). I. Rozlutskyi & s. Markiiana (Vasylyshyn) (Eds.). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
10. **Rozlutskyi, I.** (2018). Siiach zdorovoho zerna dlia svoioho liudu [A sower of healthy grain for his people]. In K. Seletskyi, *Vybrani tvory – Selected works* (Vols. 1–2; Vol. 1, pp. 15–40). I. Rozlutskyi & s. Markiiana (Vasylyshyn) (Eds.). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

11. **Seletskyi, K.** (2018). *Vybrani tvory [Selected works]*. (Vols. 1–2; Vol. 1). I. Rozlutskyi & s. Markiiiana (Vasylyshyn) (Eds.). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

12. **Stefanyk, V. S.** (1949–1954). *Povne zibrannia tvoriv [Complete collection of works]*. (Vols. 1–3; Vol. 2). Kyiv: Vyd-vo AN URSR [in Ukrainian].

13. **Stefanyk, V. S.** (1949–1954). *Povne zibrannia tvoriv [Complete collection of works]*. (Vols. 1–3; Vol. 3). Kyiv: Vyd-vo AN URSR [in Ukrainian].

14. **Stetsyk, M.** (2018). Izmarahdy movostyliu o. K. Seletskoho (vid redaktora) [Emeralds of the speech style of Fr. K. Seletskyi (from the editor)]. In K. Seletskyi, *Vybrani tvory – Selected works* (Vols. 1–2; Vol. 1, pp. 539–549). I. Rozlutskyi & s. Markiiiana (Vasylyshyn) (Eds.). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

15. **Stetsyk, M.** (2018). Khudozhnia tvorchist o. Kyryla Seletskoho v konteksti dukhovno-prosvitnytskykh ta estetychnykh poshukiv i movno-mentalnykh vyklykiv [Artistic creativity of Kyrylo Seletskyi in the context of spiritual-enlightenment and aesthetic searches and language-mental challenges]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats. Drohobytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka – Native word in ethnocultural dimension: Scientific Papers Collection of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University* (pp. 141–151). Drohobych: Posvit [in Ukrainian].